

АНОТАЦІЯ

Кожьялова О. В. Формування мотиваційної готовності студентів до професійної діяльності в торгівлі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 – Психологія. – Київський національний торговельно-економічний університет, Київ, 2020.

Дисертація є комплексним дослідженням теоретичних, методологічних та практичних аспектів умов формування мотиваційної готовності студентів до професійної діяльності в торгівлі.

В основу дослідження покладено припущення про те, що у наближеній перспективі сфера торгівлі як у державному секторі, так і малому й середньому бізнесі в Україні буде у пріоритетному та конкурентному динамічному розвитку. У сучасних економічних умовах розвиток торгівлі, як головної ланки у системі споживчого ринку товарів та послуг, відбувається швидкими темпами. До осіб, які працюють у сфері торгівлі висувуються високі вимоги як до індивідуально-особистісного профілю фахівців, так і до рівня сформованості їх професійних компетенцій.

Застосування у теоретичній частині дослідження методу контент-аналізу дозволило здійснити порівняльні аналогії щодо самого терміну “мотиваційна готовність”, яка має своє складне й неоднозначне застосування у різних сферах науки і практики.

На підставі теоретичного та експериментального дослідження поняття “мотиваційної готовності” особистості до обрання майбутньої професії розглядається, як сукупність мотивів, які визначають позитивне ставлення студента до обраної спеціальності та спонукають і спрямовують його до вивчення майбутньої професійної діяльності, що забезпечує успішність її опанування.

Мотиваційна готовність до професійної діяльності визначається відповідною спрямованістю особистості, наявністю сенсу саме в обраній

спеціальності, свідомими професійними установками особистості. У процесі оволодіння професією, під час навчання й трудової діяльності відбувається розвиток і трансформація мотиваційної структури суб'єкта діяльності.

Такий розвиток може відбуватися щонайменше у двох напрямках: по – перше, загальні мотиви особистості перетворюються в професійні; по – друге, зі зміною рівня професіоналізації (зростання компетентностей) видозмінюється система професійних мотивів.

Теоретичне узагальнення наукових підходів до формування мотиваційної готовності особистості у професіогенезі, факторний аналіз результатів експериментального дослідження мотиваційної готовності майбутніх фахівців торгівлі дали змогу розкрити її концептуальні основи.

Аналіз результатів авторської анкети слугував базовим підґрунтям для розроблення концептуальної моделі формування мотиваційної готовності фахівців до майбутньої професійної діяльності у сфері торгівлі, яка містить блоки: теоретичний, констатувальний, психодіагностичний, формувальний та блок методичного забезпечення. Такий підхід дозволив обґрунтувати змістовне наповнення психодіагностичного інструментарію для здійснення емпіричної й експериментальної частини дослідження та формування основних компонентів мотиваційної готовності до вибору професії майбутніми фахівцями торговельно-економічної сфери з метою визначення рівня їхньої сформованості та розроблення "Психологічної тренінгової програми формування мотиваційної готовності студентів коледжу до професійної діяльності в торгівлі".

В якості досліджуваних на етапі констатувального експерименту взяли участь 255 студентів Київського торговельно-економічного коледжу Київського національного торговельно-економічного університету (КТЕК КНТБУ) 107 хлопців та 148 дівчат, із них 1 курс (38 хлопців та 50 дівчат); 2 курс (39 хлопців та 55 дівчат); 3 курс (30 хлопців та 43 дівчини). За професійним спрямуванням у дослідженні брали участь студенти наступних спеціальностей: спеціальність 076 "Підприємництво, торгівля та біржова діяльність", освітньо –

професійна програма "Товарознавство та комерційна діяльність"; 075 "Маркетинг", освітньо – професійна програма "Маркетингова діяльність".

Отримані результати анкетування слугували базовим підґрунтям для формування основних компонентів мотиваційної готовності до вибору професії майбутніми фахівцями сфери торгівлі, формування психодіагностичного інструментарію дослідження з метою рівня їхньої сформованості та розроблення «Психологічної тренінгової програми формування мотиваційної готовності студентів до професійної діяльності в торгівлі» – далі "Психологічна тренінгова програма".

На емпіричному рівні виявлено особливості змісту, структури сформованості та проявів мотиваційної готовності студентів до професійної діяльності в торгівлі та доведено, що мотиваційна готовність майбутніх фахівців торгівлі є явищем багатовимірним, яке представлене у сукупності п'яти компонентів: К1 – типологічного; К2 – мотиваційного; К3 – комунікативного; К4 – емоційно-вольової саморегуляції; К5 – професійного спрямування.

Аналіз структури та особливостей професійної компетентності досліджуваних показав, що кожен із зазначених компонентів має своє змістовне наповнення, виконує відповідні значимі функції та відіграє певну роль у процесі формування мотиваційної готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності та її успішного підтримання у процесі професіогенезу особистості. У процесі проведеної роботи встановлено критерії та показники рівнів сформованості мотиваційної готовності.

Удосконалено загальні підходи до визначення поняття мотиваційної готовності та змістовних характеристик психологічної структури мотиваційної готовності фахівців сфери торгівлі, що дало можливість сформувати узагальнене розуміння поняття змісту формування мотиваційної готовності особистості до майбутньої професійної діяльності в цілому, та у сфері торгівлі зокрема.

Експериментально доведено ефективність впливу “Психологічної тренінгової програми” під час професійної підготовки студентів та підготовлено методичні рекомендації щодо її впровадження в освітній процес. Так, порівняльний аналіз психодіагностичних зрізів до і після використання тренінгової програми показав, що відбулись позитивні зміни показників усіх п’яти факторних компонентів мотиваційної готовності обстежуваних. Визначено, що у студентів експериментальної групи переважають внутрішні індивідуально – значимі і безпосередні мотиви; достатньо виражені загальні здібності та готовність до професійної діяльності; добре розвинені комунікативні здібності; підвищено рівень емоційно-вольової стійкості. Водночас у фоновій групі рівень мотиваційної готовності до професійної діяльності зафіксовано на значно нижчих показниках, практично, за усіма компонентами, що є показанням до застосування психологічної тренінгової програми для цієї категорії студентів.

На підставі кореляційного, факторного та порівняльного аналізу визначено рівні сформованості найбільш значимих компонентів мотиваційної готовності майбутніх фахівців торгівлі до професійної діяльності й доведено ефективність застосування авторської «Психологічної тренінгової програми», підтверджено емпіричним шляхом та впроваджено в освітній процес зі здобувачами освіти Торговельно-економічного коледжу Київського національного торговельно-економічного університету.

Результати дисертаційної роботи знайшли відображення при виконанні науково-дослідницької роботи; “Психологічне забезпечення професіогенезу фахівців торгівлі та сфери послуг” (номер державної реєстрації 0118U000053) у Київському національному торговельно-економічному університеті (довідка про впровадження від 02.06.2020 № 1082/24).

Положення, висновки і рекомендації дисертації апробовано і впроваджено в освітній процес: Київського національного торговельно-економічного університету при викладанні дисципліни “Психологія мотивації” (довідка про впровадження від № 30.06.2020 № 1310/22); Торговельно-економічного коледжу

КНТЕУ (м. Київ), під час викладання дисципліни “Психологія торгівлі” (довідка про впровадження від 03.02.2020 № 20); Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка при розробці Робочої програми навчальної дисципліни “Військова психологія” та при викладанні дисципліни Військова педагогіка та психологія (у т. ч. лідерство)” (довідка про впровадження від 01.07.2020 № 729); Державного вищого навчального закладу “Ужгородський національний університет” при оновленні програмного забезпечення викладання навчальних дисциплін “Психологія праці”, “Психологія організації”, “Психологія мотивації” (довідка про впровадження від 01.09.2020 № 2413101-14).

Ключові слова: студенти, торгівля, мотиваційна готовність, професійна діяльності, вибір професії, професіогенез.